

دکتر محمدرضا سعیدی دانش آموخته تاریخ و مطالعات سیاسی و اسلامی؛

سرمایه مفهومی ایران-اسلامی؛ مطالعه موردی موسیقی «امیر بهار»

سرمایه مفهومی یکی از مهم‌ترین ابعاد هویت فرهنگی جوامع است که در طول تاریخ در قالب ادبیات، هنر، موسیقی و آیین‌های اجتماعی متبلور شده است.

به گزارش خبرنگاران گروه فرهنگ، هنر و رسانه خبرگزاری گزارش خبر، سرمایه مفهومی یکی از مهم‌ترین ابعاد هویت فرهنگی جوامع است که در طول تاریخ در قالب ادبیات، هنر، موسیقی و آیین‌های اجتماعی متبلور شده است. در ایران، سرمایه مفهومی را می‌توان در سه سطح اصلی بررسی کرد:

۱. ایرانیت (میراث فرهنگی و تاریخی ایران)،

۲. اسلامیت (ارزش‌ها و مفاهیم دینی و عرفانی)،

۳. مدرنیته (تحولات نوین در هنر و موسیقی).

مرورگر شما از قابلیت پخش آنلاین پشتیبانی نمی‌کند.

قطعه «امیر بهار» به‌عنوان نمونه‌ای از موسیقی معاصر ایران، ظرفیت این سرمایه‌های مفهومی را به‌خوبی نمایان می‌سازد. این اثر که در تقارن شهادت حضرت علی (ع) و نوروز باستانی ساخته شده، جلوه‌ای از هم‌زیستی عناصر فرهنگی ایران و اسلام در بستر موسیقی مدرن است. این مقاله به تحلیل این ظرفیت‌ها در قالب مطالعه موردی این اثر می‌پردازد.

۱. ایرانیت: سرمایه مفهومی فرهنگ ایرانی در موسیقی

۱.۱. نوروز و مفهوم بازآفرینی

نوروز در فرهنگ ایرانی نماد تجدید حیات، امید و پیروزی نیکی بر پلیدی است (شایگان ۱۳۷۰). در قطعه «امیر بهار»، این مفهوم از طریق شعر و ملودی منعکس شده و با عناصر دینی گره خورده است.

۱.۲. موسیقی ایرانی و دستگاه‌های سنتی

دستگاه همایون و شور که در آهنگ این اثر به‌کار رفته‌اند، از کهن‌ترین نظام‌های موسیقی ایرانی هستند (طلایی ۱۳۹۵). این انتخاب به هویت موسیقایی اثر اصالت بخشیده و پیوند آن را با سرمایه مفهومی موسیقی ایرانی مستحکم کرده است.

۲. اسلامیت: ظرفیت‌های سرمایه دینی در موسیقی

۲.۱. شهادت و عرفان اسلامی

شهادت امام علی (ع) در این اثر با فضای حزن‌آلود و معنوی موسیقی همراه شده است. در شعر، این مفهوم با استعاره‌هایی بیان شده که از سنت ادبیات عاشورایی و عرفانی الهام گرفته‌اند (زرین‌کوب ۱۳۸۷).

۲.۲. تأثیر موسیقی مذهبی و تعزیه

برخی از ملودی‌ها و تحریرهای این اثر شباهت زیادی به موسیقی آیینی، تعزیه و مداحی سنتی ایران دارند. این ویژگی به سرمایه فرهنگی موسیقی مذهبی ایران اشاره دارد که در طول قرن‌ها در مناسبت‌های دینی و اجتماعی نهادینه شده است (مشکاتیان ۱۳۸۱).

۳. مدرنیته: ظرفیت‌های نوین در موسیقی ایرانی

۳.۱. تنظیم موسیقایی مدرن

استفاده از سازهای ایرانی (تار، کمانچه، نی) و سازهای ارکسترال غربی (ویولن، پیانو، ویولا) به این اثر رنگی جهانی داده است. بهره‌گیری از هارمونی‌های چندصدایی که در موسیقی سنتی ایران کمتر رایج است (دهلوی ۱۳۹۰).

۳.۲. سبک خوانندگی معاصر

محمد معتمدی در این اثر از تلفیق تحریرهای سنتی و شیوه‌های نوین اجرای موسیقی جهانی بهره برده است. این ترکیب باعث شده تا اثر هم برای علاقه‌مندان موسیقی سنتی و هم برای نسل جدید جذاب باشد (صفوت ۱۳۹۲).

نتیجه‌گیری

قطعه «امیر بهار» نمونه‌ای از بهره‌برداری از سرمایه مفهومی ایران-اسلامی در موسیقی است. این اثر نشان می‌دهد که:

ایرانی‌ت از طریق نواز و موسیقی دستگاہی ایرانی بازتاب یافته است.

اسلامیت در قالب مفاهیم دینی و تأثیرات موسیقی آیینی حضور دارد.

مدرنیته در تنظیم و شیوه خوانندگی معاصر قابل مشاهده است.

این اثر تأکیدی بر این نکته دارد که سرمایه‌های مفهومی یک فرهنگ می‌توانند در هنر معاصر تجلی یافته و در عین حفظ اصالت، با تغییرات زمانه نیز همگام شوند.

منابع

دهلوی، حسین. ۱۳۹۰. مبانی هارمونی موسیقی ایران. تهران: نشر کارنامه.

زرین‌کوب، عبدالحسین. ۱۳۸۷. سرّ نی: نگاهی به اندیشه عرفانی مولانا. تهران: امیرکبیر.

شایگان، داریوش. ۱۳۷۰. آسیا در برابر غرب. تهران: انتشارات فرزانه.

صفوت، داریوش. ۱۳۹۲. تحلیل موسیقی سنتی ایران. تهران: نشر چشمه.

طلایی، داریوش. ۱۳۹۵. موسیقی دستگاہی ایران. تهران: موسسه ماهر.

مشکاتیان، پرویز. ۱۳۸۱. نقد و بررسی موسیقی آیینی ایران. تهران: نشر نی.